

⁸ Лисенко С., Чернецький Є. Правобережна шляхта. Кінець XVIII – перша половина XIX ст. – Біла Церква, 2002. – С. 15-16.

⁹ Казмирчук Г. Д., Соловйова Т. М. Соціально-економічний розвиток Правобережної України в першій чверті XIX ст. – К., 1998. – С. 131.

¹⁰ Кузема О. Л. Чисельність і етносоціальний склад населення міст і містечок Правобережної України наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. // Історія в середніх і вищих навчальних закладах України. – 2006. – № 2. – С. 19.

¹¹ Етнонаціональні трансформації в Україні / Відп. ред. Б. В. Попов. – К., 2003. – С. 19.

¹² Боднарчук Г. Формування органів державного управління в Подільській губернії наприкінці XVIII ст. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 1999. – Т. 3 (5). – С. 113-114.

¹³ Полное собрание Законов Российской Империи. – Т. XXIII. – СПб., 1830. – С. 897-900.

¹⁴ Там само. – Т. XXIV. – СПб., 1830. – С. 889-892.

¹⁵ Марахов Г. И. Социально-политическая борьба на Украине в 20-40-е годы XIX в. – К., 1978. – С. 20.

¹⁶ Имеретинский Н. К. Дворянство Волынской губернии. – Житомир, 1867. – С. 21.

¹⁷ Баженов Л. В. Польское восстание 1830–1831 гг. на Правобережной Украине: автореф. дис. ... канд. ист. наук. – К., 1973. – С. 20-21.

¹⁸ Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревізор. Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831-1863). – К., 1996. – С. 144, 165.

¹⁹ Там само. – С. 144.

співпрацю «Покутської трійці» з партійними органами, участь у передвиборчих кампаніях до Державної ради (австрійського парламенту) та Галицького крайового сейму, які відбувалися на теренах краю. Простежено ставлення членів «Покутської трійці» до внутрішньопартійного конфлікту наприкінці 1890-х рр. Розглянуто основні напрямки практичної діяльності «Покутської трійці» в УРП на початку XX ст.

Ключові слова: «Покутська трійця», Василь Стефаник, Лесь Мартович, Марко Черемшина, Українська радикальна партія, Галичина.

А.Королько, Ю.Яковлев

Участие «Покутской троицы» в деятельности УРП в Галиции в конце XIX – начале XX в.

В статье исследовано вклад членов «Покутской троицы»: Василия Стефаника, Леся Мартовича и Марка Черемшины (псевдоним Ивана Семанюка) в деятельность Украинской радикальной партии (далее – УРП) в Галиции. Проанализировано особенности формирования мировоззрения и становления общественно-политических взглядов названных деятелей. Показано роль «Покутской троицы» в процессе организационного становления радикальной партии на протяжении изучаемого периода. Основное внимание обращено на партийно-политическую и публицистическую деятельность, взаимоотношения с другими членами УРП. Раскрыто сотрудничество «Покутской троицы» с партийными органами, участие в предвыборных кампаниях в Государственный совет (австрийский парламент) и Галицкий краевой сейм, которые происходили на территории края. Прослежено отношение «Покутской троицы» к внутривнутрипартийному конфликту в конце 1890-х гг. Рассмотрено основные направления практической деятельности «Покутской троицы» в УРП в начале XX в.

Ключевые слова: «Покутская троица», Василий Стефаник, Лесь Мартович, Марко Черемшина, Украинская радикальная партия, Галиция.

A.Korol'ko, Y.Yakovlev

Participation of «Pokuttia Trinity» in URP Activity in Galicia in the Late Nineteenth – Early Twentieth Centuries

In the article the contribution of «Pokuttia trinity» members: V.Stefanyk, Les' Martovych and Marko Cheremshyna (penname Ivan Semaniuk) to the activity of Ukrainian Radical Party (hereinafter – URP) in Galicia is explored. The peculiarities of the formation of ideology social and political views of these figures are analyzed. The role of «Pokuttia trinity» in the process of Radical Party organizational formation during the studied period

УДК 94(477.83/86):821.161.2«1880/1914»

© Андрій Королько
(Івано-Франківськ),

© Юрій Яковлев
(Івано-Франківськ)

УЧАСТЬ «ПОКУТСЬКОЇ ТРІЙЦІ» В ДІЯЛЬНОСТІ УРП У ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.

У статті досліджено внесок членів «Покутської трійці»: Василя Стефаника, Леся Мартовича і Марка Черемшини (псевдонім Івана Семанюка) в діяльність Української радикальної партії (далі – УРП) у Галичині. Проаналізовано особливості формування світогляду та становлення суспільно-політичних поглядів названих діячів. Показано роль «Покутської трійці» в процесі організаційного становлення радикальної партії впродовж досліджуваного періоду. Основну увагу звернуто на партійно-політичну та публіцистичну діяльність, взаємовідносини з іншими членами УРП. Розкрито

is shown. The main attention is paid to the party, political and journalistic activities, relationships with other members of URP. Cooperation of «Pokuttia trinity» with party bodies involved in the campaign to the State Council (Austrian Parliament) and Galician regional Diet, which took place within the region are observed. Treatment of «Pokuttia trinity» members to inner party conflict in the late 1890's is investigated. The main areas of «Pokuttia trinity» practice in URP in the early twentieth century are observed.

Key words: «Pokuttia trinity», Vasyl' Stefanyk, Les' Martovych, Marko Cheremshyna, Ukrainian Radical Party, Galicia.

У жовтні 1890 р. виникла перша українська політична партія європейського зразка – Русько-українська радикальна партія (далі – РУРП, що на межі XIX – XX ст. була перейменована на Українську радикальну партію, УРП). З історією радикальної партії була пов'язана діяльність членів «Покутської трійці»: Василя Стефаника (1871–1936), Леся Мартовича (1871–1916) та значно менше Марка Черемшини (1874–1927).

У переважній більшості науковці лише фрагментарно та епізодично торкалися окресленої проблеми, здебільшого в контексті висвітлення суспільно-політичних процесів у Галичині кінця XIX – початку XX ст. Окремі аспекти участі «Покутської трійці» в діяльності радикальної партії знайшли відображення в працях українських істориків, літературознавців і краєзнавців Я. Грицака¹, О. Аркуші², Ю. Плекана³, І. Білинкевича⁴, Ф. Погребенника⁵, П. Арсенича⁶, М. Гуйванюка⁷, В. Харитона⁸, Т. Виноградника⁹, О. Кравченюка¹⁰ та ін.

Велику кількість інформації з досліджуваної проблеми автори почерпнули з радикальних періодичних часописів «Народ» (1890–1895), «Хлібороб» (1891–1895), «Громадський голос» («Новий громадський голос»; 1895–1914, з перервами) і «Хлопська правда» (1903, 1911). На сторінках цих газет друкувалася інформація про громадсько-політичну діяльність членів «Покутської трійці», їх участь в народних вічах, зборах, передвиборчих агітаціях, роботі з'їздів РУРП (УРП) тощо. До уваги взятий також народовський часопис «Свобода» (1897–1914), де висвітлювалася передвиборча агітація і партійно-політична діяльність передусім В. Стефаника.

Ще один корпус первинних джерел становить мемуарна література. Серед праць такого характеру варто виокремити свідчення очевидців тогочасних подій: Василя Равлюка¹¹; Іванни і Євгенії Данилович, доньок одного з лідерів радикального руху Северина Даниловича¹²; Ольги Плешкан¹³; Миколи Фірманюка¹⁴; Володимира Кобринського¹⁵; Івана Вахнюка¹⁶; Андрія Мохорука¹⁷; Івана Небелюка¹⁸; Наталії Семанюк, дружини Марка

Черемшини¹⁹. У цих спогадах розглядається громадсько-політична діяльність членів «Покутської трійці», їхні взаємини з лідерами РУРП І. Франком, М. Павликом. До цих джерел необхідно підходити обережно, адже трапляються неточності, які потрібно через аналіз наявних архівних джерел з цієї проблеми порівнювати, корегувати.

При висвітленні досліджуваної проблеми залучили газетні і журнальні замітки про лідерів радикального руху на Покутті І. Сандуляка, Г. Запаринюка, С. Даниловича, М. Павлика, а також В. Стефаника, зібрані галицьким бібліографом І. Левицьким наприкінці XIX – на початку XX ст.²⁰. Зазначені діячі мали безпосереднє відношення до становлення громадського і партійно-політичного світогляду членів «Покутської трійці».

До уваги також взята епістолярна спадщина Василя Стефаника. За листуванням українського письменника на рубежі XIX – XX ст. можна простежити формування політичного світогляду В. Стефаника, його ставлення до діяльності РУРП (УРП), інших політичних товариств та відомих діячів українського радикального руху в Східній Галичині.

Мета статті – висвітлити місце і роль «Покутської трійці» в процесі організаційного розвитку та діяльності УРП наприкінці XIX – на початку XX ст. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: проаналізувати особливості формування світогляду та становлення суспільно-політичних поглядів В. Стефаника, Л. Мартовича і Марка Черемшини; звернути увагу на партійно-політичну та публіцистичну діяльність досліджуваних осіб, їх взаємовідносини з іншими членами УРП; розкрити співпрацю «Покутської трійці» з партійними органами, участь у передвиборчих кампаніях до Державної ради (австрійського парламенту) та Галицького крайового сейму, які відбувалися на теренах краю; простежити ставлення членів «Покутської трійці» до внутріпартійного конфлікту наприкінці 1890-х рр.; розглянути основні напрямки практичної діяльності «Покутської трійці» в УРП на початку XX ст.

Формування світогляду та становлення суспільно-політичних поглядів В. Стефаника, Л. Мартовича та Марка Черемшини припало на період кінця 1880-х – першої половини 1890-х рр. Зауважимо, що в той період український національний рух у Галичині був представлений народовською, русофільською та радикальною (соціалістичною) течіями. Остання виникла в другій половині 1870-х рр. під ідейним впливом М. Драгоманова та західноєвропейських поступових ідей. Радикали, ядро яких становила молодь, одразу ж виступили з різкою критикою існуючого ладу та діяльності старшого покоління народівців і русофілів²¹.

Визначальний вплив на формування світогляду В. Стефаніка, Л. Мартовича та Марка Черемшини мали студентські роки. Кінець 1880-х рр. в Австро-Угорській імперії ознаменувався активним поширенням соціалістичних ідей. Кристалізація соціалістичних поглядів діячів «Покутської трійці» відбулася під час їх навчання у Коломийській гімназії. Там у 1887 р. виник таємний соціалістичний гурток. Серед його активних членів були В. Стефанік і Л. Мартович. У таємному гуртку місцеві гімназисти пропагували радикальні погляди, комплектувалася література соціалістичними творами І. Франка, М. Драгоманова, українських та польських авторів, вивчення яких не було передбачено навчальною програмою. Гімназисти відзначали шевченківські свята, поглиблювали свої знання з історії рідного краю.

В. Стефанік і Л. Мартович пішли на беззастережну службу новим ідеям, проголошеним І. Франком²². В. Стефанік писав у листі до Ольги Гаморак (1899 р.), що радикальна течія «брала в кліщі молоду душу й батогом гнала її в бій», а гімназія «крім формального навчання й ворожого наставлення до нас, учнів-українців, нічого нам не давала. (Тому) виникла потреба заснувати таємне товариство, яке доповнювало б школу і дало б змогу молодим хлопцям знайти своє місце серед тодішніх невідрадних обставин»²³.

І. Франко для В. Стефаніка став виразником інтересів народних мас у літературі і житті, розповсюджувачем радикальних ідей у краї. У своєму спогаді «Каменярі» (1936 р.) В. Стефанік писав: «Я все, коли вертав з Кракова додому, вставав у Львові відвідати Івана Франка [...] З великою радістю входив на перший поверх до робітні і бібліотеки нашого поета. Він, завжди в вишиваній сорочці, виходив у бібліотеку [...] і оголошував мене як гостя на снідання і обід»²⁴. А в «Автобіографії» (1926 р.) визнав, що з І. Франком «[...] удержував ціле жите найдружніші взаємини і якого, може єдиного з українських великих письменників, найбільше любив»²⁵. В. Стефанік був щирим прихильником зустрічей провідників радикального руху з селянством на вічах. Тому письменник гостро розкритикував рішення партії скасувати селянське віче, яке було призначене на кінець літа 1894 р. Він писав до І. Франка: «Вертатися назад не можна, оже Ви таки скликуйте віче і старайте салю на нічліг. День перед вічем прийде нас більше, щоби лад удержувати і ходити напротив мужиків до залізниці»²⁶. Через чотирнадцять років В. Стефанік, взявши участь у роботі XIX з'їзду УРП, який відбувся у Тернополі 25–26 грудня 1908 р., виголосив доповідь про І. Франка, високо оцінюючи його діяльність: «Франко наш найкращий провідник, наш Учитель, ясне сонце на українському небі і ми його не можемо збутися як націона-

льні демократи, вибираючи його почесним членом «Просьвіти» [...] Франко наш! Ми з ним!»²⁷.

Після розгрому товариства В. Стефанік і Л. Мартович були змушені залишити Коломийську гімназію та переїхати до Дрогобича²⁸.

Наприкінці 1880-х рр. розпочався якісно новий етап у розвитку радикальної течії. Так, з 1 січня 1890 р. у Львові за редакцією І. Франка й

М. Павлика та при матеріальній допомозі наддніпрянських українофілів почав видаватися часопис «Народ»²⁹. У вступній статті редакція, заявляючи про бажання «причинитися до вироблення між Русинами міцних основ солідарності [...]», зазначила, що «за підвалину всяких заходів... маємо того, хто нас усіх своєю кривавою згадував – народ, простих робітних людей»³⁰. Як орган РУРП двотижневик ставив своїм завданням «ширити серед народу а й інтелігенції всесвітні поступові думки [...] розбирати й критикувати наш сучасний суспільний устрій [...] жите й розвій нашої суспільности». Він значною мірою спричинився до закладання основ національного і соціально-визвольного світогляду народу, вказуючи реальний напрям українського масового руху³¹. У цьому часописі В. Стефанік під псевдонімом «Василь Семенів» друкує критичну статтю «Жолудки наших робітних людей і читальні. (Зі Снятинського)»³². У ній автор показав шляхи розвитку культурно-просвітницького життя українських селян Снятинського повіту, наголосив на важливості створення читальень як центрів самоосвіти жителів краю. Детальніше зупинився на характеристиці читальні «Зірниця», яка була відкрита 15 квітня 1890 р. у його рідному селі Русів³³.

Очевидно, що в Дрогобицькій гімназії новоприбулі В. Стефанік та Л. Мартович також заснували таємний гурток при якому існувала таємна бібліотека. Її книжкові фонди поповнювалися різними шляхами. Показовим у цьому плані є лист В. Стефаніка до М. Павлика за вересень 1890 р. з Дрогобича. У листі В. Стефанік писав: «Брак нам книжок, тож прошу вас дещо подаруйте, дещо продайте, аби-сьмо мали з чим зачинати». З листа дізнаємося, що книги та останній номер часопису «Народ» мали бути передані через Ф. Кобрину, довірену особу В. Стефаніка³⁴.

Восени 1892 р. В. Стефанік вступив на медичний факультет Ягеллонського університету³⁵. З його листа до Л. Бачинського, написаного наприкінці 1893 р. у Кракові дізнаємося, що український письменник написав статтю до газети «Хлібороб» про віче польських селян (1893 р.)³⁶.

У листі до Л. Бачинського від 2 червня 1894 р. з Кракова В. Стефанік писав: «В рад[икальній] партії апатія велика і єсть основа думати, що менше викляровані (сформовані. – Авт.) радикали, а більше охочі до роботи підуть до Романчука, бо

сам Ром[анчук] сказав на зб[орах] Нар[одної] ради, що радикали – ліве крило народовців. Ось тобі гороскоп на будуче партії. Тому-то конче треба з'їзду, аби завести яку організацію в нас, бо пропадаємо»³⁷.

Очевидно, що влітку 1894 р. В. Стефаник взяв участь у зборах радикального політичного товариства «Народна воля»³⁸. Крім того, у листі до Л. Бачинського від 2 липня 1894 р. В. Стефаник зауважив: «Хліборобови» треба конче змінитися на ліпше, а то зійде на нінащо. Павлик нездатний редагувати «Хлібороба», треба кого іншого, та тепер нікого нема, тож і «Хлібороб» буде кривати»³⁹. Спробуємо не погодитись з українським письменником і громадсько-політичним діячем. Потрібно визнати, що часопис «Хлібороб» теж зумовив до закладання основ національного і соціально-визвольного світогляду селян, міщан та ремісників, ставив за мету «сміло і явно боронити наших бідних хліборобів по селах і містах, подавати їм усю правду з огляду на справедливість і добро простого народу [...] ширити дух боротьби за кращий добробут і просвіщати народ до тої боротьби [...]»⁴⁰. На сторінках часопису і у додатках до нього аналізувалася організаційна робота радикального політичного товариства «Народна воля» та новостворених осередків товариства «Народна спілка», яке «має старатися о піднесення добробуту і просвіти народа руского на Покуттю»⁴¹.

Зазначимо, що В. Стефаник, студент медичного факультету Краківського університету, взяв участь у багатотисячному радикальному вічі у Львові 16 грудня 1894 р., присвяченому літературно-науковій діяльності М. Драгоманова. На урочистому заході його обрано секретарем віча⁴². Український письменник-новеліст високо оцінив діяльність ідеолога українського радикального руху: «Ми віддаємо ему честь яко професорови. Яка то важна річ для студентів вчитися у такого професора що з катедри голосить думки угрунтовані лиш наукою [...] Таких професорів, як Михайло Петрович (Драгоманов. – *Авт.*), молодіж усе шанувала і буде шанувати»⁴³.

Найімовірніше, що В. Стефаник у грудні 1894 р. взяв участь у позачерговому з'їзді РУРП, який відбувся у Львові. Провідною темою зборів стало питання зміни програми радикальної партії та відповідно реорганізації РУРП. У зв'язку з відсутністю значної кількості членів партії, в тому числі й «молодих радикалів», з'їзд закінчився безрезультатно⁴⁴. Як зазначив В. Стефаник у листі до Л. Бачинського від 29 січня 1895 р. з Кракова, «лишилася така програма як давно»⁴⁵.

На кінець вересня 1895 р. були призначені чергові вибори до Галицького крайового сейму. Передвиборчу кампанію РУРП очолило політичне

товариство радикалів «Народна воля». Так, 9 червня 1895 р. на загальних зборах «Народної волі» в Коломиї від Городенківського повіту було вирішено виставити кандидатуру С. Даниловича. У Снятинському повіті за депутатський мандат змагався К. Трильовський⁴⁶. У ході підготовки виборів до Галицького крайового сейму 1895 р. В. Стефаник агітував на підтримку радикального кандидата С. Даниловича у Городенківському повіті, зокрема на Обертинщині⁴⁷. Євреї с. Петрів Городенківського повіту доповіли місцевій адміністрації, що український письменник поширює ненависть до поляків. В. Стефаник на кілька діб був заарештований, але звільнений за фальшиві доноси місцевих жителів єврейської національності⁴⁸. Іван Труш пізніше зауважив: «[...] підношено іноді его агітаторський талант, що его яко політичного агітатора-діяча радикальної партії підчас виборів завело до сльідчого арешту, де він пересидів довгий час. Се дало почин до написаня «Листу» присвяченого «політичним арештантам мужикам»⁴⁹.

Передвиборча агітація В. Стефаника не мала також успіху через відмову священників голосувати за соціаліста-радикала та заповнення контркандидата В. Шухевича про підтримку від намісництва – це змусило С. Даниловича зректися своєї кандидатури⁵⁰. Невтішні результати виборів Василь Стефаник описав у листі до Вацлава Морачевського від 16 жовтня 1895 р. з Кракова: «Русини при виборах провалилися як ніколи. З радикалів вийшов один мужик (С. Новаковський. – *Авт.*) в повіті Перемиськім проти кн. Сапєги. Данилович в послідній хвилі зрікся в користь Шухевича, етнографа, і сей перепав»⁵¹.

Найімовірніше, що В. Стефаник взяв участь у роботі IV з'їзду РУРП, який відбувся 29 грудня 1895 р. у Львові. Зауважимо, що на згаданому партійному з'їзді до програми радикальної партії було включено гасло політичної незалежності України⁵². Своє враження про з'їзд партії В. Стефаник подав у листі до Л. Бачинського від 1 січня 1896 р. з с. Русова Снятинського повіту. В. Стефаник писав: «З'їзд відбувся дуже гарно – видко було, що партія подужала і що учасники думають не на жарт братися до роботи»⁵³. У листі також містилася вказівка, щоб Л. Бачинський найближчим часом зібрав місцевих селян на таємні збори та ознайомив присутніх із результатами з'їзду РУРП. Л. Бачинського тимчасово було обрано «мужем довір'я» (довіреною особою партії) на теренах Городенківщини. Тому на згаданих зборах він мав також роз'яснити організацію радикальної партії у повіті⁵⁴.

У листі до Л. Бачинського від 27 травня 1896 р. з Кракова В. Стефаник радив йому стати головним редактором газети «Громадський голос» до того

часу, коли Л. Мартович не повернеться з військової служби. Критично поставився В. Стефанік і до наміру К. Трильовського видавати в Коломиї «Громаду»⁵⁵. Свою позицію стосовно «Громади» К. Трильовського В. Стефанік аргументував наступним чином. На його думку, «Коломия не є місто, здалека на видаване наукової газети, бо не має бібліотек, а Т[рильовсь]кий не є здатий редагувати яку-будь часопись, бо не має відповідного знання»⁵⁶. В. Стефанік вважав, що К. Трильовський мав усі свої зусилля спрямовувати на коломийські товариства «Народна воля» і «Народні спілки», а також товариство «Наука» в Снятині. Як зазначив В. Стефанік, «час би врешті братися вже до тих наших інституцій партійних, котрі існують. Ось задля чого я противник «Громади». На думку В. Стефаніка, «Поступ», а в данім разі місячний додаток науковий до Гр[омадського] Голосу заступили би коломийську наукову часопись»⁵⁷.

У листі до Л. Бачинського від 26 червня 1896 р. з Кракова В. Стефанік зазначив: «Я глибоко переконаний, що «трильовщина» нашого мужицтва інтелектуально не підійме. На се є Франко, Данилович, Мартович etc. Т[рильовсь]кий впливає на мужиків хвилею, лицем своїм, руками і загоностю завзятістю. Чоловік він є хвилі, а ніяк [не] вічної букви. Вже такий придався. Се він повинен знати. Я би Т[рильовсь]кого хотів бачити лиш агітатором. Се, природно, не склонить мене, аби я відражував кому «Громаду», – най читають кому хочеся»⁵⁸. Зауважимо, що «Громада» у м. Коломия виходила протягом 1896–1897 рр. Стоячи на радикальних засадах, часопись приділяв належну увагу поширенню та роз'ясненню політичних ідей і програми радикалів. Широко на сторінках часопису висвітлювалась діяльність політичного товариства «Народна воля» у Коломиї⁵⁹.

У вересні 1897 р. на VI з'їзді радикальної партії ухвалено влаштувати в 1898 р. 25-літній ювілей літературної і громадсько-політичної діяльності Івана Франка. При допомозі О. Гаморак В. Стефанік створив ювілейний комітет на Снятинщині. Під час зимових канікул, перебуваючи на Покутті, він виголосив низку рефератів про громадську діяльність і творчість І. Франка⁶⁰.

З листа В. Стефаніка до О. Гаморак, датованого січнем 1899 р., дізнаємося, що він був присутній на зборах головної управи РУРП у Львові⁶¹. Про свою участь на засіданні управи В. Стефанік писав: «Моя рада така, аби зібрати лиш купку тих людей, що ще є радикали і зробити з них збитий одностумний гурт для імени формальної назви партії, бо сама партія серед мужиків є і росте. Хто не з нами, того викинути з певною делікатністю. Чи би не далось яким способом видавати раз на місяць вістничка для передискутованя богато квес-

тій, котрі накипіли від упадку «Народа». Звісно, се лиш бесіда, що дальше буде – покажеся»⁶².

У 1899 р. В. Стефанік надіслав М. Павлику до редакції «Громадського голосу» невелику розвідку про еміграцію українців «Для дітей» та наприкінці року новелу⁶³. Український дослідник Микола Гуйванюк стверджує, що проблемою емігрантів В. Стефанік перейнявся, будучи студентом Краківського університету (1892–1900). Краків у той час був одним із центрів еміграції за океан для жителів Австро-Угорщини, серед яких левова частка припадала на знедолених його земляків – галичан. На думку дослідника, В. Стефанік «бачив марність мужицьких надій, знав, що чекає їх там, у далеких краях, тому намагався розвіяти ілюзорне марево еміграційного «щастя» в публіцистичних виступах, листах, які стали основою його майбутніх новел із зазначеної тематики»⁶⁴.

Перші свої думки з приводу еміграції західноукраїнського селянства він висловлював у листах до своїх приятелів Ф. Морачевського, В. Гаморака, О. Кобилянської та ін. У листі до свого близького приятеля В. Морачевського В. Стефанік передає настрої широкого загалу галицького селянства, для яких еміграція в незвіданий, але багатий землями край була єдиним порятунком від постійних нестатків, пов'язаної з цим невпевненості в завтрашньому дні. «[...] Тепер я в Обертинщині на виборчій агітації [...]» (мова йде про передвиборчу агітацію В. Стефаніка на користь радикального кандидата С. Даниловича у 1895 р. – *Авт.*). Мужиків не так дотискає «вбір», як Гамерика, і за то вони моц розпитуюють»⁶⁵.

Зрозумівши, що у приватних листах до приятелів питання еміграції розв'язати неможливо, В. Стефанік вирішив надати проблемі публічності. Для цього й було обрано орган УРП «Громадський голос». У часописі вийшла його аналітична стаття «Для дітей» на злободенну тему трудової еміграції галицького і буковинського селянства за океан наприкінці XIX ст. Автор наголошує, що до Канади емігрують ті українські селяни, які спроможні продати земельні і господарські статки на 500-800 золотих ринських. Проте і багаті газди не гребують поїздкою в далеку дорогу. Задля цього вони продають великі маєтки у сумі 2-3 тис. золотих ринських, але «оплативши довги вони не мають більше як 800 злр. на дорогу до Канади»⁶⁶. На думку галицького письменника і громадсько-політичного діяча, емігрують тисячами ті селяни, які мають велику кількість поля і не мають за собою будь-яких боргів⁶⁷.

Варто також зауважити, що український радикальний часопись «Громадський голос» («Новий громадський голос») і календар «Запорожець» періодично друкували новели й оповідання В. Сте-

фаника: «Новина»⁶⁸, «Кленові листки»⁶⁹, «Побожна»⁷⁰, «Суд»⁷¹, «Засідане»⁷².

У 1904 р. В. Стефаник взяв участь в урочистостях, присвячених ювілею –30-річчю літературної і громадсько-політичної діяльності одного з лідерів УРП М. Павлика⁷³.

В. Стефаник підтримував український січовий рух, який розгорнув свою діяльність в Галичині, зокрема й Покутті, на початку XX ст. Неодноразово виступав на січових святах. Український письменник брав участь у першому повітовому січовому святі в Снятині 31 липня 1904 р.: виступив з промовою про залучення української інтелігенції в обороні прав простого народу, переважно українського селянства⁷⁴. Вдруге підтримав січовиків Снятина на т.зв. «січовому фестині» 15 липня 1909 р.: «Із прапором тим передала нам Україна дорогу для нас назву «Січ», котра переломить колись кордон і піде на стрічу українській свободі-волі»⁷⁵. 15 січня 1911 р. український письменник виступав перед січовиками с. Стецева Снятинського повіту⁷⁶. У ході підготовки до шостого загальнокрайового січового свята, яке мало відбутися у Снятині влітку 1912 р., В. Стефаник був включений до складу повітового комітету з організації цього січового дійства⁷⁷. Урочистості відбулись у повітовому містечку 14–15 липня 1912 р. В. Стефаник на правах господаря свята привітав українців з Російської імперії і гостей, представників інших національностей, депутатів австрійського парламенту словака О. Рібажа, чехів Стейскаля і В. Хоца, поляка Брайтера, які прибули на це святкування. Серед громади буковинських українців виступив голова Буковинського союзу Січей О. Попович, надіслали привітальні телеграми Є. Пігуляк і Т. Галіп⁷⁸.

Початок XX ст. ознаменований залученням В. Стефаника до активної передвиборчої боротьби як кандидата в депутати найвищого законодавчого органу Австрії – Державної ради. На виборах до австрійського парламенту навесні 1907 р. В. Стефаник був заступником В. Охримовича, кандидата від УНДП у Заліщицькому повіті. На підтримку В. Охримовича український письменник виступав у березні-квітні 1907 р. у селах Снятинщини: Завалля, Будилів, Стецева, Залуччя, Устя і Задубрівці⁷⁹. Зазначимо, що в згаданому повіті під час виборів місцеве греко-католицьке духовенство підтримувало кандидатуру Теофіла Окуневського (УНДП). Натомість до В. Охримовича та його заступника В. Стефаника ставилися як до «безбожників і ворогів церкви»⁸⁰. В. Стефаник підтримав перемогу кандидата від УРП по Коломийському виборчому округу К. Трильовського, взявши участь у святковій маніфестації у міському парку м. Коломиї 13 червня 1907 р.⁸¹.

Навесні 1908 р. через зречення мандата В. Охримовичем В. Стефаник увійшов до австрійського парламенту⁸². Український письменник, будучи депутатом Державної ради, неодноразово звітував перед своїми виборцями. Успішним виявився посольський звіт В. Стефаника в с. Устя Снятинського повіту 16 серпня 1908 р., де зібралось близько тисячі виборців. У своїй промові перед крянами звернув увагу на політичну ситуацію в Австро-Угорщині, охарактеризував непрості відносини між різними партійно-політичними фракціями у австрійському парламенті, оглянув діяльність Українського парламентського клубу у стінах вищого законодавчого органу імперії, наголосив на його непростих взаєминах з польським «Колом». На думку В. Стефаника, не виглядає дивним останні розмови в стінах парламенту представників польських політичних кіл про укладення перемир'я з українцями, але згода буде тільки тоді, коли «[...] Поляки зречуться верховодства в Галичині і стануть з нами як рівні з рівними переговорювати»⁸³. Подібний звіт своєї парламентської діяльності письменник здійснив у селах Синьків 26 вересня і Глусте Заліщицького повіту 4 жовтня 1908 р.⁸⁴, с. Задубрівці Снятинського повіту 31 липня 1910 р.⁸⁵, с. Залуччя над Черемошем (нині – с. Долішне Залуччя Снятинського району Івано-Франківської обл.) Снятинського повіту 21 серпня 1910 р.⁸⁶.

У зв'язку з розпуском австрійського парламенту 1911 р., українські політичні партії Галичини розпочали готуватись до нових виборів у найвищий законодавчий орган Австро-Угорської імперії. Керівництво Української радикальної партії 15 квітня 1911 р. прийняло рішення, що у ході нової виборчої кампанії до Державної ради В. Стефаник та його заступник І. Радуляк балотуватимуться у виборчому окрузі 58 (Городенка, Снятин, Заліщики)⁸⁷. У ході передвиборчої агітації у м. Городенка 16 травня 1911 р. відбулося велике повітове віче за участю представників УРП і УНДП. В. Стефаник на велелюдному зібранні наголосив, що для місцевого українського селянства негативним у передвиборчій кампанії є нахабність поляків і шкідництво «кацапства» (москвофілів. – *Авт.*). Український письменник відзначив, що у разі його обрання до Державної ради, ревниво захищатиме права українського народу у стінах найвищого представницького органу Австро-Угорської імперії. На вічі прийнято рішення, що жителі краю повинні підтримати у ході виборів В. Стефаника від УРП і Т. Окуневського від УНДП⁸⁸. Головним опонентом на цьому виборчому окрузі був пропольський кандидат М. Калішак⁸⁹. Голосування відбулось у три етапи – 19 і 26 червня, 3 липня 1911 р. і завдяки майже повній підтримці жителів Снятинщини і Городенківщини, депута-

том до австрійського парламенту був обраний В. Стефанік⁹⁰.

На жаль, у перші тижні роботи Державної ради українські депутати від УРП і УНДП не змогли домовитись і об'єднатися в єдиний Руський (Український) клуб. Це питання обговорювалося на засіданні повітової організації УРП у м. Городенка 13 серпня 1911 р., на якому були присутніми депутати австрійського парламенту В. Стефанік і Л. Бачинський. Серед резолюцій політичних зборів місцевих радикалів були прийняті наступні: схвалено рішення керівного проводу УРП щодо утворення особного радикального клубу в стінах Державної ради; висловлено довіру В. Стефаніку за те, що не ввійшов до складу «спільного українського клубу». Під час наради звучала гостра критика діяльності УНДП, її представників в австрійському парламенті, які не можуть перебороти у своїй діяльності консерватизм і клерикалізм⁹¹. Своєрідним продовженням цієї наради стало скликане у м. Городенка 21 листопада 1911 р. радикального політичного віча за участю представників УРП з Обертинщини, Снятинщини і Заліщищини. На порядок денний були винесені два пункти: посольський звіт В. Стефаніка і ознайомлення з виборчою реформою до Галицького крайового сейму. У своєму виступі український письменник звернув увагу на такі питання: охарактеризував загальний стан роботи австрійського парламенту; пояснив, чому послы від УРП утворили окремий радикальний клуб; вказав подальші кроки діяльності радикалів у Державній раді. Прийнято такі ухвали радикального політичного віча: закликано українських депутатів від УРП до Державної ради і Галицького крайового сейму на законодавчому рівні енергійніше вести роботу за виборювання українським народом політичних прав; виголошено про дотримання загального, рівного, безпосереднього і таємного права голосування до всіх рівнів влади; схвалено роботу послів від УРП в австрійському парламенті, пропонувалось організувати радикальний Український союз; висловлено про особливе довір'я «послови городенської землі» В. Стефаніку⁹². Зауважимо, що не всі жителі Покуття схвалювали рішення про входження В. Стефаніка в окремий радикальний клуб у стінах австрійського парламенту. Зокрема, на окружному вічі в с. Чернелиця Городенківського повіту закликано В. Стефаніка вступити в єдиний Руський (Український) клуб⁹³.

Український письменник долучився до організації радикальних народних віч у справі виборчої реформи законодавчих гілок Австро-Угорської імперії, які на всій території Галичини отримали поширення восени 1910 р. і наприкінці 1911 – на початку 1912 р. Зокрема, В. Стефанік з цього приводу виступив у низці населених пунк-

тів Снятинщини 1910 р.: Вовчківцях (30 жовтня), Рожневі (нині село Косівського району Івано-Франківської обл.; 6 листопада), Стецеві (8 листопада). На всіх вічах, у яких брав участь український письменник, прийняті такі ухвали: вимагалось рівне, таємне, безпосереднє і загальне право виборців у веденні голосування до Галицького крайового сейму; промовлено про заснування українського університету у Львові; заборонено відкривати крамниці і шинки без урахування думки представників місцевої громадської ради⁹⁴. Подібні рішення за участю українського письменника були прийняті на т.зв. «довірочних зборах» УРП у м. Снятині 16 грудня 1911 р. та на вічі у цьому ж місті і у с. Вовчківці Снятинського повіту 28 січня 1912 р.⁹⁵.

Незважаючи на активну партійно-політичну діяльність, участь у роботі найвищого законодавчого органу Австро-Угорської імперії, український письменник намагався підтримувати зв'язок з односельчанами із с. Русів Снятинського повіту. Як згадує його односельчанин Ілля Вахнюк, ще будучи 15-річним хлопцем Василь Стефанік «був у числі тих, що в 1886 році заклали у селі читальню»⁹⁶. Український письменник узяв участь у громадських зборах щодо будівництва в селі приміщення товариства «Народна спілка» 13 червня 1909 р. Він був засмучений тим, що багато жителів села не прийшли на таке важливе зібрання. Його промова стосувалась єдності місцевої громади у будь-яких, навіть непростих починаннях: «Що кому говорити так, як головою о мур! А я вже тільки бив головою о мур мужицький впертості до просвіти і злуки [...] і – мур стоїть, як стояв, а я ходжу з розбитою головою і закрівавлевним серцем. І нам, що вас любим і для вас працюєм, лишає ся одно: або зробимо з вас мужиків народ, або упадем [...] Подумайте, яка завдача: з мужиків – народ!»⁹⁷. На думку невідомого дописувача часопису «Громадський голос», виступ В. Стефаніка вразив простих селян, оскільки громадськість с. Русів Снятинського повіту організувала т.зв. «довірочні збори» 11 липня 1909 р., присвячені вшануванню пам'яті гетьмана І. Мазепи і 200-річчю Полтавської битви⁹⁸.

В. Стефанік взяв участь у роботі віча у м. Снятині 12 червня 1910 р. і у с. Підвисоке Снятинського повіту 16 червня 1912 р. щодо створення українського університету у м. Львові⁹⁹. Український письменник звітував перед краянами під час повітової наради УРП в м. Снятині 10 і 15 березня 1912 р. У своєму виступі він наголосив, що на Снятинщині немає такого села, де б у 1911 р. не були організовані хоча б один раз радикальне віче, збори чи «довірочна» нарада, які ознаменовані підготовкою виборів до австрійського парламенту та обговоренням питання реформи виборчого зако-

нодавства в Галицький крайовий сейм. В. Стефанік резюмував: «Тут жадна інша партія не існує, лиш радикальна, ніяка інша партія в повіті не має місця». Український письменник увійшов до керівного складу повітової організації УРП на чолі з С. Зінкевичем¹⁰⁰.

Причетним до організації радикального руху у краї був інший представник «Покутської трійці», учень Коломийської гімназії Л. Мартович. За вказівкою І. Франка, під час канікул другої половини 1880-х рр. молоді люди збирали по селах колядки, шедрівки, гаївки, весільні і любовні пісні, історичні думи, казки, приказки. Л. Мартович спеціалізувався на збиранні «масного» фольклору – на збиранні соромітьких пісень. Зібрані Л. Мартовичем приказки та прислів'я частково використав І. Франко у збірнику «Галицько-руські народні приповідки». У передмові до першого тому він зазначив, що для цієї праці була використана «збірка приказок із Русова та інших сіл Снятинського повіта, зібрана Л. Мартовичем»¹⁰¹.

Другого лютого 1889 р. чернівецька газета «Буковина» опублікувала перший допис Л. Мартовича «Із Снятинщини», а 1 лютого 1890 р. часопис «Народ» друкує його кореспонденцію під криптонімом «Л. М.» «Що дієся й говориться по наших читальнях у Снятинщині»¹⁰². Зупинимось детальніше на аналізі цієї замітки покутського письменника, адже автор подає напрямки роботи радикалів в українському селянському середовищі, характеризує діяльність радикальних діячів краю.

Л. Мартович звернув увагу на створення і практичну діяльність народних читалень, метою яких мало стати піднесення життєвого та освітнього рівня українців. Звичайно, вони мали стати ідеологічною опорою радикалів. Л. Мартович відзначив, що 23 грудня 1889 р. створена народна читальня в с. Іллінці, а в с. Ганьківці 26 грудня і с. Задубрівці селяни організували вечорниці. На цих зібраннях виступав ряд відомих радикальних діячів Покуття.

Автор виокремив запальні виступи селянина з с. Вовчківці Снятинського повіту Г. Запаринюка (Запаренюка), який «показував зібраним людям дуже ясно бо все на прикладах, чим є стан селянський у прирівнанню до дармоїдів та ошуканців»¹⁰³. Завершував усі свої виступи цей радикальний діяч наведенням цікавих народних бувальщин, казок. Жителі Снятинщини високо цінили діяльність Г. Запаринюка. «Календар товариства «Просвіта» на рік 1892» стверджував, що він вів активну антиалкогольну боротьбу у своєму селі, з цього приводу особливо недолюбливав євреїв, які утримували корчми. Одного разу у 1875 р. Г. Запаринюк повів кількох жителів с. Вовчківці на відкриття товариства тверезості у с. Карлів Снятинського повіту

(нині с. Прутівка Снятинського району). Повернувшись у рідне село, намовляв односельчан, щоб відреклись від «горівки». Коли відбулись хрестини у його родині (його донька Марця народила дитину), перший надав приклад усім іншим – скликав усю вулицю на «негорівчані» хрестини. Майже сімсот жителів села зреклись урочисто в церкві більше не пити оковиту. Коли у Львові у 1880 р. організовувалось одне з перших у Східній Галичині віче, то Г. Запаринюк, попри заборону місцевих властей, вирішив пішки піти до головного західноукраїнського міста. У 1887 р. його заходами засновано у Вовчківцях народну читальню, а у 1889 р. – чотири українські крамниці¹⁰⁴.

Л. Мартович звернув увагу на цікаві виступи на цих народних зібраннях селянина з с. Карлів І. Сандуляка, який говорив, щоб у народні читальні записувалися також українські жінки, зважаючи на те, що значна кількість чоловіків спивається по селах. Автор стверджує, що до поради цього радикального діяча прислухалися жителі с. Ганьківці, бо після «вечорниць» ?вписалося» 140 людей, з них багато жінок¹⁰⁵.

Зауважимо, що І. Сандуляк дещо пізніше після радикального віча у м. Снятин 27 лютого 1892 р. заприязнився з І. Франком. Каменярю сподобалась оповідь карлівського селянина про те, що ексектор забрав останній кожух від однієї бідної сім'ї, тому що вона не могла сплатити податків¹⁰⁶. Це так схвилювало І. Франка, що він написав оповідання «Історія кожуха», вперше опублікувавши його у часописі «Хлібороб» і назвавши його іронічно «сучасною казкою»¹⁰⁷. Згадає І. Франко активного діяча радикального руху у вірші «Вандрівка русина з Бідою», написаному в 1892 р.: поряд з іншими радикалами І. Сандуляк намагається визволити народ з біди. Коли русин і Біда приїхали в Коломию, то остання попросила русина об'їздити «те місто кляте», бо тут її «із'їздять радикали»¹⁰⁸. Пізніше довгий час І. Франко та І. Сандуляк листувалися, неодноразово зустрічалися на народних вічах, між ними панували щирі й теплі стосунки. Великий Каменярь вислав І. Сандуляку на якісь невідкладні потреби п'ять флоринів¹⁰⁹. Дослідник М. Гуйванюк зауважує, що впадає у вічі щедрість І. Франка, який, хоч сам жив у постійних фінансових нестатках, але все ж таки поділився своїм мізерним доробком із бідним селянином¹¹⁰. У 1900 р. І. Сандуляк, будучи кандидатом у депутати від п'ятої курії до Галицького крайового сейму в окрузі Коломия – Надвірна – Богородчани – Косів – Снятин – Городенка, так написав про свої радикальні погляди і переконання: «Я ні про що не думаю, лиш про хлопську (селянську. – Авт.) долю і єго гірке, нужденне жите і будучність. Я хоть простий хлоп-мужик, не так дуже високо вчений, то не покину ся і не гадаю

зречи ся тяжкої праці для народу, буду бороти ся з всяким противним ворогом народу хоть би і до гробу, бо я знаю, що мині гірко жити в нужді, тому мушу тямити і вірити про долю свого брата, робочого хлібороба, Русина і не-Русина, і ширити для него просвіту, щоби не жив тай не вмирав темний, а дбав і будував ліпшу долю для себе і дітей своїх на сім світі, не так як наші батьки не дбали, та я і другі бідують [...]»¹¹¹.

Згадав Л. Мартович і про іншого селянина-радикала з с. Вовчківці Снятинського повіту Василя Чернявського, який у своєму виступі зупинився на нагальній проблемі створення народних читалень як культурно-освітніх центрів українського селянства краю: «Братя! [...] ми, сторонські (чужі. – *Авт.*) та не прийшлих до вас ні пити ні йісти, а лиш [...] аби враз із вами погадати над нашов бідов. Бо, поміркуйте собі, до кого би я міг у вашім селі знайти, якби не читальня? Тож видите, що читальня важне діло, бо в ній можуть люде з усіх сторін сходитися тай так ураз не одно лихо можуть відогнати»¹¹². Через два роки, на снятинському вічі 27 лютого 1892 р., В. Чернявський розкритикував ретроградні погляди учителів Покуття стосовно навчання дітей з селянського середовища, оскільки педагоги краю принизливо оцінюють їхню здобуту освіту: «мужика як вивчиш, то сокотися его (стережися – *Авт.*) гірше як 100 вовків»¹¹³.

Найбільшим відомим радикальним діячем, який виступав у с. Задубрівці Снятинського повіту, був адвокат з Коломиї С. Данилович. Він зупинився на характеристиці знедоленості українського селянства краю, вказавши, що у Європі, зокрема в Ірландії, населення живе значно краще. А тому народні читальні, які створюються по селах Покуття, мають стати своєрідним містком оборони громадянських прав українського селянства¹¹⁴.

Л. Мартович резюмував, вказуючи, що на усіх цих зібраннях, де виступали радикали, приміщення були переповнені: «Видко, що нарід будиться; а чи его до сего біда спонукує чи що інше, то то вже річ меншої ваги, доста того, що нарід починає захожуватися коло поліпшення своєї долі»¹¹⁵. Відзначимо, що на базі новостворених народних читалень протягом 1890-х рр. під впливом радикалів на Покутті почали створюватися товариства «Народні спілки», мета яких полягала в піднесенні життєвого та освітнього рівня українців. Їхній статут передбачав досить широкий спектр діяльності. Зокрема: «[...] закладання читалень, бібліотек, кас ощадності і позичкових, улекшуване без цілей заробіткових, набуване доброго насіння, машин, приладів господарських, закладане шкіл рільничих, устроюване відчитів і практичних демонстрацій рільничо-промислових, научних і забавних, видаване популярних часописів і книжок

неполітичного змісту [...]»¹¹⁶, також наголошувалося на антиклерикальному характері товариств¹¹⁷.

Після розгрому коломийського гуртка у 1890 р. В. Стефанік і Л. Мартович були виключені з місцевої гімназії¹¹⁸. Обидва українські письменники переходять у Дрогобицьку гімназію (1890 р.), де зближуються з І. Франком, проймаються глибоким почуттям поваги до нього і все наступне життя намагаються бути бодай трохи подібними до старшого товариша і широго порадника в літературних та громадських справах¹¹⁹. Л. Мартович 15 листопада 1897 р. перебрав на себе редагування радикального часопису «Громадський голос», оскільки через хворобу І. Франко не зміг виконувати обов'язки відповідального редактора, а М. Павлик змушений на деякий час від'їхати зі Львова¹²⁰. Дослідник творчості Л. Мартовича Федір Погребенник зауважив, що він працював у важких умовах: отримував мізерну платню – 30 золотих ринських щомісячно. Щоправда, жив у редакційній кімнаті, яку надали йому безкоштовно¹²¹. Це був складний час для «Громадського голосу»: в радикальній партії точилися внутрішні суперечки – «від радикальної партії відступили. Остались із Львова всего три люди: П(авлик), Л(озинський) і М(артович). Годі було працювати»¹²². Незважаючи на труднощі, які виникли, він разом з І. Франком та М. Павликом роз'їжджав селами Покуття та Поділля, агітуючи за народні права селян.

Л. Мартович брав активну участь у виборах до австрійського парламенту 1891 р. на підтримку двох кандидатів від радикальної партії: по Городенківському округу Т. Окуневського, а по округу Коломия – Косів – Снятин – С. Даниловича¹²³. Покутський письменник долучився до організації вічового руху початку 1890-х рр. на підтримку українського радикального руху на Покутті. Зокрема, Л. Мартович і В. Стефанік були на зібранні лідерів радикального руху Покуття у Коломиї 15 серпня 1892 р., на якій прийнято ухвалу: прихильники РУРП мають виступати «яко радикальна селянська партія, солідарно і безбоязно, в обороні прав людських і горожанських і в здобуванню чим раз більшої свободи і гаразду»¹²⁴. Ця нарада фактично заклала підвалини для заснування радикального політичного товариства «Народна воля», яке буде утворене наступного 1893 р. Також було підготовлено святковий адреса М. Драгоманову, під яким підписався Л. Мартович: «[...] Конституційний збір організації радикальної партії серед селян поздоровляє Вас, яко першого поборника радикального думок і першого і неутомимого робітника для поступу нашого народа»¹²⁵. На другому загальнокрайовому радикальному вічі в м. Коломия 30 травня 1893 р. він був обраний секре-

тарем віча¹²⁶; у справі виборчого законодавства Л. Мартович виступив з промовою про політичні порядки у Швейцарії і їх можливе застосування у Східній Галичині у ході виборів до Державної ради і Галицького крайового сейму¹²⁷. Трьома тижнями пізніше взяв участь у роботі радикального селянського віча, яке відбулось у Снятині 18 червня 1893 р. На ньому розглядалися два основні питання щодо впровадження загального виборчого права і реформування громадського самоврядування. Покутський письменник виступив з промовою, порівнявши систему виборчого законодавства Австро-Угорської імперії з іншими країнами Західної Європи, також проаналізував конституцію Швейцарії, де на той час жителями країни надавали найкращі громадянські свободи¹²⁸.

За дорученням УРП Л. Мартович веде агітаційну роботу у передвиборчій кампанії 1897 р. Організовує віча і збори селян. У 1898 р. очолює керівництво Снятинського відділення УРП. У 1900 р. переїжджає на Львівщину в м. Городок¹²⁹.

Український письменник взяв участь у роботі радикального віча, який скликав керівний осередок УРП 6 жовтня 1900 р. у м. Львові. Він передував проведенню XI з'їзду УРП, який розпочав роботу 7 жовтня 1900 р. На вічі прийнято рішення утворити т.зв. «хлоський виборчий комітет», до складу якого увійшов і Л. Мартович. Цей комітет мав контролювати ведення передвиборчої агітації українських радикалів, висувачи достойних кандидатів від УРП до Державної Ради і Галицького крайового сейму¹³⁰. На наступних XII і XVI з'їздах УРП, які відбулися у Львові відповідно 15 грудня 1901 р. і 4 грудня 1905 р., Л. Мартовича обирали до головного осередку партії¹³¹.

Л. Мартович разом із В. Стефаніком підписався під «Відозвою до наших селян-виборців!» у квітні 1911 р. після розпуску австрійською імперською владою Державної ради. Нові вибори до австрійського парламенту були призначені через два місяці у червні 1911 р. У відозві наголошувалось, що у наступній каденції австрійського парламенту має бути обрано чимраз більше кандидатів від УРП. Під зверненням також підписалися Л. Бачинський, К. Трильовський, С. Данилович, І. Макух, М. Павлик, П. Думка, І. Сандуляк, М. Олійник, М. Яцків¹³².

Провід УРП 15 квітня 1911 р. прийняв рішення, що у ході нової виборчої кампанії до Державної ради Л. Мартович балотуватиметься у виборчому окрузі 64 (Львів, Винники, Щирець, Городок)¹³³. Однак український письменник зняв свою кандидатуру на користь інших українських кандидатів – націонал-демократа о. Йосифа Фолиса і соціал-демократа Миколи Ганкевича¹³⁴.

Л. Мартовичу належить розгорнута критична стаття «Реформа подружного закону». Автор

вважає, що необхідно впровадити у життя реформу цивільного законодавства, зокрема у сфері шлюбних відносин. На думку радикального діяча, проти цієї реформи виступає клерикальна громадськість як у центрі імперії, так і на місцях, передусім греко-католицьке духовенство. Автор вказує на недоліки негативного впливу католицької церкви стосовно впорядкування подружного законодавства, доводить корисність цивільного шлюбу¹³⁵.

Разом з К. Трильовським і В. Стефаніком заснував перші покутські «Січі». Збереглися спогади про те, що він виголосив промову при відкритті «Січі» в с. Топорівці на Городенківщині¹³⁶. Л. Мартович співпрацював з селянами-січовиками Львівщини під час аграрних страйків, де організовував безплатну адвокатську допомогу страйкуючим, захищав їх від переслідувань владних структур¹³⁷. У 1905 р. провів парцеляцію поміщицького маєтку в с. Орелець Снятинського повіту¹³⁸.

Л. Мартович друкував свої новели і оповідання в українському радикальному часописі «Громадський голос» і календарі «Запорожець»: «Хитрий Панько»¹³⁹, «На торзі»¹⁴⁰. «Квіт на п'ятку»¹⁴¹, «Ось-поси моє!»¹⁴², «Війт»¹⁴³, «Смертельна справа»¹⁴⁴, «За громаду»¹⁴⁵.

Чи не найпізніше з членів «Покутської трійці» долучився до організації і розгортання українського радикального руху Марко Черемшина. Важливу роль у формуванні політичного світогляду українського письменника відіграло його навчання в Коломийській гімназії. Під час канікул молодий гімназист виступав у русько-українських народних читальнях і радикальних товариствах «Народна спілка» з доповідями національного спрямування, ближче ознайомлювався з проблемами гуцульського та покутського селянства¹⁴⁶.

Український історик М. Гуйванюк стверджує, що неабияку роль у кристалізації національної свідомості Марка Черемшини відіграло товариство українських студентів «Січ» у Відні, яке вело активну культурно-освітню роботу¹⁴⁷. Певний період (1899–1900) він очолював це товариство. Будучи у Відні, 31 грудня 1899 р. І. Семанюк спільно з радикальними діячами Р. Яросевичем і М. Богайчуком організував віче руських (українських) робітників і робітниць¹⁴⁸.

Марко Черемшина підтримував тісні зв'язки з Іваном Франком, мав з ним бесіду у Відні. Завдяки його пораді почав надсилати свої твори до «Літературно-наукового вісника». Між ними зав'язалося листування, яке, на жаль, пропало у вирі Першої світової війни. Проте, як відзначає М. Гуйванюк, воно допомогло Марку Черемшині глибше усвідомити сутність і глибину української національної ідеї¹⁴⁹.

Після навчання у Відні повертається на малу батьківщину, активно займається професійною і громадсько-політичною діяльністю. У 1906 р. І. Семанюк став помічником адвоката відомого українського радикального діяча М. Лагодинського у м. Делятині Надвірнянського повіту¹⁵⁰. Український письменник долучився до організації і захисту українських січових товариств на Надвірнянщині. У липні 1907 р. за участю І. Семанюка засновано пожежно-гімнастичне товариство «Січ» у Ворохті¹⁵¹. Завдяки його активній громадській діяльності з 1906 до 1912 р. Делятин перетворився в один із центрів січового руху¹⁵².

У 1907 р. Марко Черемшина активно включається в передвиборчу агітацію УРП. Виступає на радикальних вічах, політичних зборах на підтримку К. Трильовського і М. Лагодинського під час виборів до Державної ради. Зокрема, український письменник виступав на радикальних вічах і зборах населених пунктів Надвірнянщини: с. Перерісль 24 березня, с. Гаврилівка 14 квітня, села Пнів і Пасічна – 21 квітня, м. Делятин, села Дора, Стримба, Назавизів, Ямна 6 травня 1907 р.¹⁵³. У 1911 р. Марко Черемшина на нових виборах до австрійського парламенту підтримує кандидата від УРП М. Лагодинського, який балотувався на 55 виборчому окрузі (Надвірна, Делятин, Калуш, Долина)¹⁵⁴.

За рекомендацією проводу УРП І. Семанюк у 1912 р. відкрив адвокатську канцелярію в м. Снятині (культурно-просвітній діяч Іван Равлюк згадував, що він спільно з В. Стефаніком просив І. Семанюка переїхати і створити канцелярію у Снятині ще в 1910 р.¹⁵⁵), яка швидко стала місцем цікавих зустрічей з селянами-січовиками та місцевими інтелігентами¹⁵⁶. Згадуючи про цю подію, В. Стефанік пізніше писав: «[...] На початку року 1912 я звернувся до своїх клубних товаришів др. Льва Бачинського і др. Миколи Лагодинського з проською, щоби наражали молодого адвоката, бо в тім часі життя національно-політичне так широко розлилось на Покутті, що мені, як неправникові і чоловікові слабкої енергії, годі було вдержати той рух в порядку і сталості. Покійний Лагодинський (помер 12 травня 1919 р. – *Авт.*) сказав тоді, що він дав би мені молодого адвоката, та він лишається без рук. Той Лагодинський – чоловік без декламації, патосу говорив про Семанюка, як про «ідеал адвоката» [...] на великі заходи Льва Бачинського врешті Семанюк дав себе намовити до Снятина. Поет і добрий адвокат сів в осередку великого українського руху [...]»¹⁵⁷. Громадський діяч зі Снятинщини Микола Фірманюк, який зазнайомився з Марком Черемшиною у 1911 р., стверджував, що, як адвокат, він захищав селян, а на велелюдних заходах українського населення краю завжди був активним: «До всяких панів відносив-

ся Черемшина неприхильно, як до визискувачів бідних. На вічах і взагалі де тільки була нагода, поборював впливи панів та боронив інтересів бідних»¹⁵⁸.

Переїхавши до Снятина, Марко Черемшина продовжував займатися політичною діяльністю. Зокрема, напередодні виборів до Галицького крайового сейму він з В. Стефаніком взяв участь у роботі повітового народного віча, яке відбулося у цьому місті 12 січня 1913 р. На зібранні місцевих українських радикалів було винесено на обговорення п'ять питань, які стосувались виборчої реформи законодавчих і представницьких органів влади, відкриття українського університету у Львові, розвитку економіки, шкільництва і видавничої справи в краї. Марко Черемшина як адвокат промовляв про напрямки вирішення питання виборчого законодавства. В. Стефанік виступив тричі, говорячи про важливість відкриття українського університету у Львові, невідірені економічні питання краю, закликав жителів Снятинщини читати книги і поширювати український радикальний часопис «Громадський голос». На вічі ухвалено низку резолюцій, серед яких потрібно виокремити такі: висловлено бажання відкрити український університет протягом найближчих чотирьох років; промовлено про удосконалення законодавства напередодні виборів до Галицького крайового сейму, повітових і громадських рад; в освітній сфері висловлено прохання вилучити з-під контролю намісництва вирішення питань шкільництва; виголошено врегулювати питання зарплат учителів¹⁵⁹. Вдруге на Снятинщині Марко Черемшина спільно з В. Стефаніком виступив під час передвиборчої агітації у с. Стецева 22 червня 1913 р. на підтримку кандидата від УРП І. Сандуляка¹⁶⁰.

На XX і XXIII з'їздах УРП 1909 і 1912 рр. Марка Черемшину обрано до «ширшого заряду» партії¹⁶¹, а на XXII з'їзді 1911 р. його включено з В. Стефаніком до вужчого керівного осередку УРП¹⁶².

Як і В. Стефанік та Л. Мартович, Марко Черемшина починає друкувати свої новели в українському радикальному часописі «Громадський голос»: серед перших його творів була опублікована «Зведениця»¹⁶³.

Отже, своєрідним центром продукування радикальних поглядів на території краю стала Коломийська гімназія, активними учнями якої стали представники «Покутської трійці» Василь Стефанік, Лесь Мартович і Марко Черемшина. Місцеві гімназисти створили таємний гурток, де зачитували реферати, пропагували соціалістичні твори М. Драгоманова та І. Франка. Визначальний вплив на формування світогляду В. Стефаніка і Л. Мартовича відіграла діяльність і творчість І.

Франка, яка спонукала їх завзято вести роботу у пропагуванні радикальних ідей у краї. Початок 1890-х рр. став новим етапом у розгортанні радикального руху в Східній Галичині. З появою першої української політичної партії європейського зразка – РУРП – Василь Стефаник і Лесь Мартович наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. включились у вир партійно-політичного життя. Практична робота членів «Покутської трійці» зводилась до таких форм: створення і розгортання роботи народних читалень; участь у роботі з'їздів РУРП (УРП), радикальних народних віч, діяльності політичного товариства «Народна воля»; агітація на підтримку членів РУРП (УРП) під час виборів до австрійського парламенту і Галицького крайового сейму, безпосередня участь у роботі цих законодавчих гілок влади (В. Стефаник); редагування українського радикального часопису «Громадський голос» (Л. Мартович), друкування критичних статей і новел у радикальних газетах краю; сприяння у розгортанні українського січового руху на початку ХХ ст. Дещо пізніше долучився до діяльності УРП Марко Черемшина, який неодноразово перетинався у своїй роботі з В. Стефаником. Важливу роль у формуванні його світогляду відіграла праця у товаристві українських студентів «Січ» у Відні. На початку ХХ ст. він активно займається громадсько-політичною діяльністю, здійснює передвибірчу агітацію на підтримку кандидатів від УРП до законодавчих гілок влади Австро-Угорської імперії, бере участь у роботі з'їздів партії.

Можна впевнено сказати, що «Покутська трійця» зробила вагомий внесок у роботу УРП в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Громадсько-політична діяльність В. Стефаника, Л. Мартовича і Марка Черемшини спричинила до написання ними художніх новел, оповідань, критичних статей про складне життя українських селян Східної Галичини, що високо оцінені літературознавцями, краєзнавцями та критиками.

¹ Грицак Я. «Молоді» радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Я.Грицак // Записки НТШ. – Львів, 1991. – Т.ССХХІІ. – С.71–110; Грицак Я.І. До генези ідеї політичної самостійності України / Я.І. Грицак // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К., 1992. – Вип.1. – С.119–143.

² Аркуша О. Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. / Олена Аркуша. – Львів : Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1996. – 173 с.

³ Плекан Ю. Боротьба за реформу виборчого законодавства до Австрійського парламенту та Галицького сейму (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) : монографія / Юрій Плекан. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2008. – 204 с.

⁴ Білінкевич І. Іван Франко на Станіславщині: Біографічно-краєзнавчі нариси / Вст. ст., підгот. тексту

і наук. редакція М.М. Васильчука. – Коломия : Вік, 2006. – 164 с.

⁵ Погребенник Ф.П. Василь Стефаник і родина Кирила Гаморака / Ф.П. Погребенник. – Снятин : Прут Принт, 2000. – 72 с.; його ж: Лесь Мартович: життя і творчість / Федір Погребенник. – К. : Дніпро, 1971. – 194 с.

⁶ Арсенич П. Прикарпаття в житті Каменяра / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ : Лілея – НВ, 1995. – 80 с.

⁷ Гуйванюк М. Літературна спадщина Лесь Мартовича як історичне джерело (до 140-річчя з дня народження) / Микола Гуйванюк // Ямгорів. Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. – Снятин : Прут Принт, 2011. – Ч. 18–19. – С. 141–148; його ж: Кирило Трильовський – організатор і натхненник січового руху в Галичині й Буковині на початку ХХ ст. / Микола Гуйванюк, Олег Павлишин // Питання історії України. Збірник наукових статей. – Чернівці : Технодрук, 2008. – Т. 11. – С. 39–44; його ж: Марко Черемшина: невідоме й призабуте. Наукові розвідки, републікації, документи / Микола Гуйванюк. – Снятин : Прут Принт, 2007. – 108 с.; його ж: Іван Франко та січовий рух у Галичині й Буковині на початку ХХ ст. / Микола Гуйванюк // Питання історії України. Збірник наукових статей. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – Т. 9. – С. 94–98.

⁸ Харитон В. З історії суспільно-політичного руху в Галичині і на Покутті наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. / Василь Харитон. – Снятин : Прут Принт, 2007. – 120 с.; його ж: Покутяни: Літературно-документальний диптих: У 2-х частинах / Василь Харитон. – Снятин : Прут Принт, 2010. – 272 с.

⁹ Виноградник Т. Франко в житті Стефаника. Статті, спомини, нариси / Теофіл Виноградник. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2006. – 232 с.

¹⁰ Кравченко О. Коломия й радикальний рух / Осип Кравченко // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету Коломлян, 1988. – С. 431–441.

¹¹ Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (далі – ІЛ НАН України), відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 69 Лесь Мартович – Спр. 23 Равлюк В.Т. Лесь Мартович. Спогади. Б/д. – 12 арк. (5 арк. чистих); Равлюк В.Т. Спогади про «Покутську трійцю» / Василь Равлюк / Упорядкування, передмова, примітки, коментарі Василя Харитона. – Снятин : Прут Принт, 2006. – 78 с.; Равлюк В. Спогади про Марка Черемшину / Василь Равлюк // Ямгорів. Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. – 2005. – Ч. 13–14. – С. 104–108; Равлюк В. Спогади про Василя Стефаника / Василь Равлюк // Ямгорів. Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. – 2005. – Ч. 13–14. – С. 108–114.

¹² Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника (далі – ЛННБ України), відділ рукописів. – Плеш. 40 Данилович Іванна і Євгенія, донька Северина Даниловича. Біографічні спогади про Северина Даниловича (1861–1942) та інших членів родини. 1980. Снятин. – 52 арк.

¹³ ЛННБ України, відділ рукописів. – Плеш. 1. Плешкан Ольга «В яких стосунках був Василь Стефаник з Іваном Плешканом (Спомини про В.Стефаника)». – 24 арк.

- ¹⁴ ІЛ НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 8 Василь Стефаник. – Спр. 916. Фірманюк М.М. «Спомини про Василя Стефаника». 2 зошити. – 1 зошит – 22 арк. (4 арк. чисті), 19.IX.1951 р.; 2 зошит – 14 арк. (1 арк. чист.), [б. д.]; Ф. 12 Марко Черемшина. – Спр. 161 Фірманюк М.М. «Спогади про Марка Черемшину (Д-ра Івана Семанюка)». 25 серпня 1952 р. – 24 арк., 2 зошити.
- ¹⁵ Там само. – Ф. 8, Спр. 923. Кобринський Володимир Васильович «Незабутні спомини». Спогади про зустрічі з В. Стефаником. 12.IX.1954 р. – 2 арк.
- ¹⁶ Василь Стефаник у критиці і спогадах / Упор., вст. стаття та прим. Ф. Погребенника. – К. : В-во худ. л-ри «Дніпро», 1970. – 482 с.
- ¹⁷ Мохорук А. «Січ» – Топорівці, пов. Городенка / Андрій Мохорук // Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга Січей / ред.. П. Трильовський. – Едмонтон, 1965. – С. 127–128.
- ¹⁸ Небелюк І. «Січ» – Ворохта, пов. Надвірна / Іван Небелюк // Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга Січей / ред.. П. Трильовський. – Едмонтон, 1965. – С. 170–173.
- ¹⁹ Семанюк-Черемшина Н.В. Спогади про Марка Черемшину / Н.В. Семанюк-Черемшина. – Львів : Книжково-журнальне видавництво, 1958. – 82 с.
- ²⁰ ЛННБ України, відділ рукописів. – Ф. 167 Левицький І.О. – Оп. 1. – Спр. Павл. 18, п. 1. Допис до журналу «Хлібороб» про заснування серед селян Покуття організації радикальної партії. [1892] [Коломия]. – 2 арк.; оп. 2. – Спр. 961, п. 35. Данилович Северин, д-р, адвокат в г. Кути, ц. Коломия. Вирізки і виписки з періодичних видань. Львів. 1890, 1900. – 11 арк.; оп. 2. – Спр. 1227, п. 42. Запаринюк Григорій, господар з г. Волчковці, д. Вовчківці, ц. Коломия (тепер Івано-Франківська обл., Снятинський р-н). Вирізки і виписки з періодичних видань, портрет. Львів 1888, 1892. – 4 арк.; оп. 2. – Спр. 2811, п. 84. Сандуляк (Лукин) Іван, громадський діяч, селянин-господар з с. Карлів. Виписки і вирізки з періодичних видань (біографія, портрет, бібліографія). 1890, 1902. Львів. Чернівці. – 12 арк.; оп. 2. – Спр. 3007, п. 89. Стефаник Василь Семенович... 1890, 1901. Львів. НТШ 493/238. – 18 арк.
- ²¹ Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням / Іван Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе / І. Лисяк-Рудницький ; пер. з англ. : у 2 т. – К. : Основи, 1994. – Т. 1. – С. 413–450. – С. 431, 432.
- ²² Равлюк В. Спогади про Василя Стефаника... – С. 109–110.
- ²³ Кравченко О. Коломия й радикальний рух... – С. 432.
- ²⁴ Стефаник В. Повне зібрання творів: В трьох томах / Василь Стефаник. – Т. 2 : Автобіографічні твори, поезії в прозі, публіцистика, незакінчені твори і переклади. – К. : Видавництво Академії наук Української РСР, 1952. – С. 32.
- ²⁵ Там само. – С. 17.
- ²⁶ Косташук В. Володар дум селянських [В. Стефаник] / Передм. В. Паливоди. – 2-е вид., доповн. – Ужгород : Видавництво «Карпати», 1968. – С. 51; Стефаник В. Повне зібрання творів: В трьох томах. – Т. 3 : Листи. – К. : Видавництво Академії наук Української РСР, 1954. – С. 36.
- ²⁷ Звіт із партійного з'їзду в Тернополі. (Кінець.) / Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1909. – 19. лютого. – Ч. 7. – С. 4–5.
- ²⁸ Кравченко О. Коломия й радикальний рух ... – С. 433; Равлюк В. Спогади про Василя Стефаника ... – С. 110.
- ²⁹ Животко А. Історія української преси / Аркадій Животко. – К.: Наша культура і наука, 1999. – С.169.
- ³⁰ Від редакції // Народ. – 1890. – 1 січня. – Ч. 1. – С. 1–2. – С. 1.
- ³¹ Романюк М.М. Українські часописи Коломій (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження / Передмова В. Качкана / М.М. Романюк, М.В. Галушко. – Львів, 1996. – С. 57.
- ³² ЛННБ України, відділ рукописів. – Ф. 167. – Оп. 2. – Спр. 3007, п. 89. – Арк. 11.
- ³³ Василь Семенів [Стефаник В.]. Жолудки наших робітних людей і читальні. (Зі Снятинського) / Василь Семенів // Народ. – 1890. – 15. мая. – Ч. 10. – С. 144–146.
- ³⁴ Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 24.
- ³⁵ Там само. – Т. 2. – С. 17.
- ³⁶ Там само. – Т. 3. – С. 27.
- ³⁷ Там само. – С. 31.
- ³⁸ Там само. – С. 34, 35.
- ³⁹ Там само. – С. 35.
- ⁴⁰ Панове Громада! // Хлібороб. – 1891. – 25 квітня. – Ч. 1. – С. 1–2. – С. 1.
- ⁴¹ Романюк М.М. Українські часописи Коломій ... – С. 62.
- ⁴² Юбилей 30-літньої праці Михайла Петровича Драгоманова // Народ. – 1895. – 1 і 15 січня. – Ч. 1–2. – С. 1–6. – С. 1.
- ⁴³ Привіти для Михайла Петровича [Драгоманова]. Василь Стефаник // Народ. – 1895. – 1 і 15 січня. – Ч. 1–2. – С. 27–28.
- ⁴⁴ Грицак Я. «Молоді» радикали в суспільно-політичному житті Галичини ... – С. 90.
- ⁴⁵ Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 38.
- ⁴⁶ Відозва до всіх Товаришів радикалів і всіх руских селян Галичини і Буковини // Хлібороб. – 1895. – 1. вересня. – Ч. 13–17. – С. 1–3; Новинки. Загальні збори «Народної Волі» відбулися в Коломійі 9 н. ст. // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1895. – 20. червня. – Ч. 4. – С. 30; Аркуша О. Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. ... – С. 99, 118.
- ⁴⁷ Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 38.
- ⁴⁸ Вісти з краю і світа. Василь Стефаник студент медицини син селянина з Русове зістав був сего місяця арештований ... // Хлібороб. – 1895. – 1 вересня. – Ч. 13–17. – С. 6.
- ⁴⁹ Труш І. Василь Стефаник / Іван Труш // Будучність. – Львовь, 1899. – Ч. 2. – С. 6–7. – С. 6; ЛННБ України, відділ рукописів. – Ф. 167. – Оп. 2. – Спр. 3007, п. 89. – Арк. 17.
- ⁵⁰ Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 44.
- ⁵¹ Там само.

- ⁵² Грицак Я.Й. До генези ідеї політичної самостійності України / Я.Й. Грицак // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 131, 132.
- ⁵³ Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 52.
- ⁵⁴ Там само. – С. 52.
- ⁵⁵ Там само. – С. 70.
- ⁵⁶ Там само. – С. 72.
- ⁵⁷ Там само. – С. 73.
- ⁵⁸ Там само. – С. 74, 75.
- ⁵⁹ Романюк М.М. Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) ... – С. 65.
- ⁶⁰ Костащук В. Володар дум селянських ... – С. 71.
- ⁶¹ Там само. – С. 164.
- ⁶² Там само. – С. 164, 165.
- ⁶³ Там само. – С. 180, 195.
- ⁶⁴ Гуйванюк М. Еміграція західноукраїнського селянства (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) в рецепції Василя Стефаника / Микола Гуйванюк // Науковий вісник Чернівецького університету : 36. наук. праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вип. 607–609. – С. 50–59. – С. 51; Гуйванюк М. Еміграція галицького селянства (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) у художній прозі Василя Стефаника / Микола Гуйванюк // Снятин. Краєзнавчий і літературно-мистецький журнал. – 2013. – Ч. 6(20). – С. 46–54.
- ⁶⁵ Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 38–39; Гуйванюк М. Еміграція західноукраїнського селянства (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) в рецепції Василя Стефаника ... – С. 51.
- ⁶⁶ Стефаник В. Для дітей / Василь Стефаник // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1899. – 1. мая. – Ч. 9. – С. 69–71. – С. 69.
- ⁶⁷ Там само. – С. 70.
- ⁶⁸ Новина. Оповід. Василя Стефаника. З його «Синої Книжочки» / Василь Стефаник // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1899. – 1. червня. – Ч. 11. – С. 86–87.
- ⁶⁹ Стефаник В. Кленові листки / Василь Стефаник // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1901. – 18. цвітня. – Ч. 17. – С. 130–133; 25. цвітня. – Ч. 18. – С. 138–141.
- ⁷⁰ Стефаник В. Побожна / Василь Стефаник // Запорожець. Календар на переступний рік 1904. – Коломия, 1904. – С. 31–32.
- ⁷¹ Стефаник В. Суд / Василь Стефаник // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1905. – 27. цвітня. – Ч. 18. – С. 142–144.
- ⁷² Стефаник В. Засідане / Василь Стефаник // Громадський голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 6. марта. – Ч. 10. – С. 1–3.
- ⁷³ Свято в честь 30-літнього ювілею Михайла Павлика в Коломиї // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1905. – 25. мая. – Ч. 20. – С. 158–159; Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 245.
- ⁷⁴ Всячина. Перше повітове Січове свято в Снятині // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1904. – 22. вересня. – Ч. 16. – С. 121–122. – С. 121; І. Повітове Січове свято в Снятині // Зоря. – 1904. – Липень і серпень. – Ч. 7 і 8. – С. 21–24.
- ⁷⁵ 3 Товариств і зборів. Січовий фестин у Снятині // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1909. – 11. серпня. – Ч. 32 і 33. – С. 7.
- ⁷⁶ Січові справи. Січовик. Стецева. (пов. Снятин)... / Січовик // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 29. марта. – Ч. 13. – С. 5.
- ⁷⁷ Січові справи. Зінкевич. Приготованя до Січового Сьвята. В Снятині відбули ся довірочні збори в справі устроєня січового сьвята на рік 1912... / Семен Зінкевич // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 1. марта. – Ч. 9. – С. 4.
- ⁷⁸ Шесте січове сьвято в Снятині // Громадський голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 24. липня. – Ч. 29. – С. 1–2; Сокільські і січові сьвята. В Снятині // Свобода. Політичне, просьвітне і господарське письмо для народу. – 1912. – 8. лютого. – Ч. 6. – С. 4.
- ⁷⁹ Передвиборчий рух. З Снятинщини пишуть нам... // Свобода. Політичне, просьвітне і господарське письмо для народу. – 1907. – 21 марта. – Ч. 12. – С. 5–7. – С. 7; Передвиборчий рух. З Снятинщини ... // Свобода. Політичне, просьвітне і господарське письмо для народу. – 1907. – 18. цвітня. – Ч. 16. – С. 4.
- ⁸⁰ Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 245.
- ⁸¹ Новинки. Очевидець. Свято побіди відсвяткували радикали коломийського округу виборчого дня 13. червня в коломийськім міськім парку / Очевидець // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1907. – 28. червня. – Ч. 48. – С. 4.
- ⁸² Стефаник В. Повне зібрання творів: в 3 т. – Т. 3. – С. 245, 246.
- ⁸³ Іл. Пл. Справозданє посольське тов. Стефаника / Іл. Пл. // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1908. – 27. серпня. – Ч. 51. – С. 2–3.
- ⁸⁴ Виборець. Посольський звіт посла тов. Василя Стефаника / Виборець // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1908. – 7. жовтня. – Ч. 59. – С. 3; Дальше справозданє посла тов. д-ра Бачинського. Городенщина // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1908. – 31. жовтня. – Ч. 65. – С. 2–3.
- ⁸⁵ Дописі. Задубрівці пов. Снятин // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1910. – 7. вересня. – Ч. 36. – С. 5.
- ⁸⁶ Оповідки. Залуче над Черемошем // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1910. – 17. серпня. – Ч. 33. – С. 7.
- ⁸⁷ Радикальні кандидатури // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 20. цвітня. – Ч. 17–18. – С. 1; Оповідки. З Городенщини. В 58. окрузі виборчим стає з рамени радикальної партії т. Василь Стефаник як кандидат на посла з меншости ... // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 11. мая. – Ч. 24. – С. 3.
- ⁸⁸ З виборчого руху. Хлоп-мурашка. З Городенки / Хлоп-мурашка // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 25. мая. – Ч. 26. – С. 4; З виборчого руху. До славних виборців Городенщини! // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 12. червня. – Ч. 29. – С. 3.

⁸⁹ З виборчого округу 58 (Городенка, Заліщики, Снятин, Боршів, Глусте, Мельниця) // Свобода. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу. – 1911. – 14. червня. – Ч. 30. – С. 5–6.

⁹⁰ По першій голосованню. // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 21. червня. – Ч. 31. – С. 2–3. – С. 2; По другім голосованню // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 28. червня. – Ч. 32. – С. 2–3. – С. 3; По третім голосованню // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 5. липня. – Ч. 33. – С. 3; 24 українські послы // Свобода. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу. – 1911. – 6. липня. – Ч. 35. – С. 1.

⁹¹ Дописі. Учасник. Засідане Ширшого Повітового Заряду української радикальної партії (У.Р.П.) відбуло ся в салі «Народного Дому» в Городенці ... / Учасник // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 27. вересня. – Ч. 45. – С. 6.

⁹² Дописі. Мурашка. З Городенки / Мурашка // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 29. падолиста. – Ч. 54. – С. 6.

⁹³ Великий вічевий рух в краю за справедливою виборчою реформою до сойму. Городенка // Свобода. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу. – 1912. – 8. лютого. – Ч. 6. – С. 1.

⁹⁴ Віча за виборчою реформою. Снятинщина // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1910. – 16. падолиста. – Ч. 46. – С. 2; З вічевого руху в справі виборчої реформи до сойму. Снятинщина // Свобода. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу. – 1910. – 17. падолиста. – Ч. 46. – С. 6.

⁹⁵ За виборчою реформою до сойму. Зінкевич С. Снятин / Семен Зінкевич // Громадський голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 10. січня. – Ч. 2. – С. 5; За виборчою реформою до сойму. Снятин // Громадський голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 7. лютого. – Ч. 6. – С. 2; За виборчою реформою до сойму. Снятинщина // Громадський голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 28. лютого. – Ч. 9. – С. 3.

⁹⁶ Вахнюк І. Село Василя Стефаніка // Василь Стефанік у критиці і спогадах / Упор., вст. стаття та прим. Ф. Погребенника. – К. : В-во худ. л-ри «Дніпро», 1970. – С. 291.

⁹⁷ VII. Загальні Збори «Народної Спілки» в Русові, Снятинського повіту // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1909. – 23. червня. – Ч. 25. – С. 3.

⁹⁸ Всебор. Мазепинське свята у формі довірочних зборів відбуло ся дня 11. липня с. р. в Русові повіту Снятинського / Всебор // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1909. – 11. серпня. – Ч. 32 і 33. – С. 1.

⁹⁹ Дописі. В Снятині відбуло ся віче 12 червня с. р. передовсім в університетській справі // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1910. – 6. липня. – Ч. 27. – С. 6; За український університет. Підвисоке пов. Снятин // Громадський голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 26. червня. – Ч. 26. – С. 3.

¹⁰⁰ З партійного руху. В.К. Снятинщина. (Повітова організація української радикальної партії) / В.К. //

Громадський голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 27. марта. – Ч. 13. – С. 5.

¹⁰¹ Горак Л. Лесь Мартович / Л.Горак. – К. : Молодь, 1990. – С. 17–19; Погребенник Ф. Лесь Мартович: життя і творчість / Федір Погребенник. – К. : Дніпро, 1971. – С. 22.

¹⁰² Л[есь]. М[артович]. Що дієся й говориться по наших читальнях у Святинщині [Снятинщині]. (Допись із місця) / Лесь Мартович // Народ. – 1890. – 1 лютого. – Ч. 2–3. – С. 20–22.

¹⁰³ Там само. – С. 20–21.

¹⁰⁴ Календар товариства «Просвіта» на рік 1892. – Львів, 1891. – С. 133; ЛННБ НАН України, відділ рукописів. – Ф. 167. – Оп. 2. – Спр. 1227, п. 42. – Арк. 3 зв., 4, 4 зв.

¹⁰⁵ Л[есь]. М[артович]. Що дієся й говориться по наших читальнях у Святинщині... – С. 21.

¹⁰⁶ ЛННБ НАН України, відділ рукописів. – Ф. 167. – Оп. 2. – Спр. 2811, п. 84. – Арк. 4, 4 зв., 5.

¹⁰⁷ Франко І. Історія кожуха. Сучасна казка (Посвячую Іванови Сандулякови з Карлова) / Іван Франко // Хлібороб. – 1892. – 1 жовтня. – Ч. 18 і 19. – С. 137–139; Покуття. Історико-етнографічний нарис. – Львів : Манускрипт-Львів, 2010. – С. 116; Франко І. Історія кожуха / Іван Франко // Франко І. Твори в 50 томах. – К. : Наукова думка, 1978. – Т. 18. – С. 319–323.

¹⁰⁸ Франко І. Вандрівка русина з Бідою / Іван Франко // Франко І. Твори в 50 томах. – К. : Наукова думка, 1976. – Т. 1. – С. 126.

¹⁰⁹ Арсенич П. Іван Сандуляк / Петро Арсенич // Снятин. Краєзнавчий і літературно-мистецький журнал. – Снятин : Прут Принт, 2004. – Ч. 1(15). – С. 68–70.

¹¹⁰ Гуйванюк М. Іван Сандуляк – визначна постать національного руху галицьких українців кінця XIX – початку XX ст. / Микола Гуйванюк // Питання історії України: Збірник наукових статей. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – Т. 8. – С. 82.

¹¹¹ Громадський голос. – 1900. – Ч. 29–30; ЛННБ НАН України, відділ рукописів. – Ф. 167. – Оп. 2. – Спр. 2811, п. 84. – Арк. 4 зв.

¹¹² Л[есь]. М[артович]. Що дієся й говориться по наших читальнях у Святинщині... – С. 21.

¹¹³ Політика краєва і загранична. Віче народне в Снятині // Народ. – 1892. – 6 марта. – Ч. 5–6. – С. 65–72 – С. 68.

¹¹⁴ Л[есь]. М[артович]. Що дієся й говориться по наших читальнях у Святинщині... – С. 21.

¹¹⁵ Там само. – С. 21–22.

¹¹⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). – Ф. 146 Галицьке Намісництво. – Оп. 25. – Спр. 376 Листування староства в м. Городенка про перереєстрацію українського просвітнього товариства «Народна спілка» в с. Городниця та його ліквідацію. Статут. – Арк. 4.

¹¹⁷ Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900–1914) / Микола Гуйванюк. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – С. 63.

¹¹⁸ Лозинський М. Лесь Мартович / М. Лозинський // Діло. – 1916. – 28 січня. – Ч. 26 (8925). – С. 1.

¹¹⁹ Марчук Г. Сатира Лєся Мартовича в контексті сатиричних творів доби / Ганна Марчук. – К., 1999. – С. 23.

- ¹²⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 663. – Оп. 1. – Спр. 179. – Арк. 4.
- ¹²¹ Погребенник Ф. Лесь Мартович: життя і творчість ... – С. 39.
- ¹²² ЦДІАЛ України. – Ф. 663. – Оп. 1. – Спр. 179. – Арк. 4.
- ¹²³ Горак Л. Лесь Мартович ... – С. 76–77.
- ¹²⁴ Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника, відділ рукописів. – Ф. 167 Левицький І.О., оп. 1, спр. Павл. 18, п. 1. Допис до журналу «Хлібороб» про заснування серед селян Покуття організації радикальної партії. [1892] [Коломия], 2 арк.; Радикальне політичне товариство // Хлібороб. – 1892. – 1 вересня. – Ч. 17. – С. 125–127.
- ¹²⁵ Привіт М. Драгоманову від збору селянської радикальної партії // Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895). Том VII. (1892–1893) / Зладив Михайло Павлик. – Чернівці : З друкарні «Руської Ради» під зар. Ів. Захарка, 1911. – С. 343.
- ¹²⁶ Друге селянське радикальне віче в Коломиї // Хлібороб. – 1893. – 19. червня. – Ч. 11 і 12. – С. 69–72. – С. 70.
- ¹²⁷ Народні віча за загальним голосуванням // Народ. – 1893. – 1. липня. – Ч. 12–13. – С. 115–116. – С. 116.
- ¹²⁸ Радикальне віче в Снятині // Хлібороб. – 1893. – 1. липня. – Ч. 13. – С. 86–87.
- ¹²⁹ Харитон В. З історії суспільно-політичного руху в Галичині і на Покутті... – С. 43–44.
- ¹³⁰ Парлямент руських хлопів // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1900. – 11. жовтня. – Ч. 22. – С. 185–187.
- ¹³¹ З'їзд українсько-руської радикальної партії // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1901. – Грудень. – Ч. 28. – С. 219–223. – С. 223; З'їзд української радикальної партії // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1905. – 7. грудня. – Ч. 34. – С. 270–271.
- ¹³² Відозва до наших селян виборців! // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 5. цвітня. – Ч. 14. – С. 1.
- ¹³³ Радикальні кандидатури // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 20. цвітня. – Ч. 17–18. – С. 1.
- ¹³⁴ По першій голосуванню // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 21. червня. – Ч. 31. – С. 2–3. – С. 2.
- ¹³⁵ Мартович Л. Реформа подружного закону / Лесь Мартович // Громадський Голос. Радикально-політична часопись. – 1906. – 27. цвітня. – Ч. 27. – С. 1–2; 4. мая. – Ч. 28. – С. 1; 8. мая. – Ч. 29. – С. 1–2; 11. мая. – Ч. 30. – С. 1–2.; Мартович Л. Реформа подружного закону / Лесь Мартович // Запорожець. Календар для народа на рік переступний 1912 / Уложили Др. К. Трильовський і Іван Чупрей. – Коломия, 1911. – С. 40–65.
- ¹³⁶ Мохорук А. «Січ» – Топорівці, пов. Городенка... – С. 127–128.
- ¹³⁷ Гуйванюк М. Літературна спадщина Лесея Мартовича як історичне джерело... – С. 145–146.
- ¹³⁸ Горак Р. Лесь Мартович... – С. 127.
- ¹³⁹ Мартович Л. Хитрий Панько. (Посвята дру Лонгінови Озаркевичови) / Лесь Мартович // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1901. – 17. січня. – Ч. 4. – С. 26–30; 24. січня. – Ч. 5. – С. 34–37.
- ¹⁴⁰ Мартович Л. На торзі / Лесь Мартович // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1901. – 31. січня. – Ч. 6. – С. 42–45.
- ¹⁴¹ Мартович Л. Квіт на п'ятку / Лесь Мартович // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1901. – 14. лютого. – Ч. 8. – С. 58–63; Мартович Л. Квіт на п'ятку / Лесь Мартович // Запорожець. Календар для народа на рік звичайний 1913 / Уложили Др. К. Трильовський і Іван Чупрей. – Коломия, 1912. – С. 59–69.
- ¹⁴² Мартович Л. Ось-поси моє! (Присвята Дру Миколі Шухевичови) / Лесь Мартович // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1901. – 28. лютого. – Ч. 10. – С. 74–77; 14. марта. – Ч. 12. – С. 90–94; 21. марта. – Ч. 13. – С. 98–102; 28. марта. – Ч. 14. – С. 106–109; 4. цвітня. – Ч. 15. – С. 114–117.
- ¹⁴³ Мартович Л. Війт (Інтерпеляція на 258. засіданню палати послів – підчас 17. сесії) / Лесь Мартович // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 27. цвітня. – Ч. 19–20. – С. 2–6.
- ¹⁴⁴ Мартович Л. Смертельна справа / Лесь Мартович // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 28. червня. – Ч. 32. – С. 1–3.
- ¹⁴⁵ Мартович Л. За громаду / Лесь Мартович // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 26. червня. – Ч. 26. – С. 8–11.
- ¹⁴⁶ Гуйванюк М. Марко Черемшина: невідоме й призабуте... – С. 12–13.
- ¹⁴⁷ Там само. – С. 15; Черемшина М. Автобіографія / Марко Черемшина // Черемшина Марко. Новели; Посвяти Василеві Стефанику; Ранні твори; Переклади; Літературно-критичні виступи; Спогади; Автобіографія; Листи / Вступ. стаття, упоряд. й приміт. О.В. Мишанича; Ред. тому В.М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1987. – С. 344–351. – С. 347–348.
- ¹⁴⁸ Новинки. П. Ярославич починає рухати ся // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1900. – 15. січня. – Ч. 2. – С. 11–12.
- ¹⁴⁹ Гуйванюк М. Марко Черемшина: невідоме й призабуте... – С. 16–17.
- ¹⁵⁰ Черемшина М. Автобіографія... – С. 349.
- ¹⁵¹ Небелюк І. «Січ» – Ворохта, пов. Надвірна... – С. 170.
- ¹⁵² Гуйванюк М. Марко Черемшина: невідоме й призабуте... – С. 17–18; Гуйванюк М. Марко Черемшина та січовий рух у Галичині на початку ХХ ст. / Микола Гуйванюк // Питання історії України: Збірник наукових статей. – Чернівці : Золоті литаври, 1999. – Т. 3. – С. 131.
- ¹⁵³ З передвиборчого руху. К. Надвірнянщина / К. // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1907. – 26. марта. – Ч. 23. – С. 2; З передвиборчого руху. Виборець. Надвірнянщина // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1907. – 1. мая. – Ч. 33. – С. 2–3; З передвиборчого руху. 16 віч // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1907. – 10. мая. – Ч. 34. – С. 1.

¹⁵⁴ З виборчого руху. Делятин // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 20. цвітня. – Ч. 17–18. – С. 2–3.

¹⁵⁵ Равлюк В. Спогади про Марка Черемшину... – С. 106.

¹⁵⁶ ІЛ НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 8. – Спр. 916. – Арк. 9–10.

¹⁵⁷ Семанюк-Черемшина Н.В. Спогади про Марка Черемшину... – С. 6.

¹⁵⁸ ІЛ НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 12. – Спр. 161. – Арк. 7.

¹⁵⁹ Письма з громад і повітів. Снятинщина // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 22. січня. – Ч. 4. – С. 10.

¹⁶⁰ Передвиборчий рух. Снятинщина // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 26. червня. – Ч. 26. – С. 6–7.

¹⁶¹ Важніші резолюції прийняті ХХ-тим з'їздом української радикальної партії // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1909. – 10. падолиста. – Ч. 46. – С. 2; Народи ХІІІ. красового зїзду У.Р.П. // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 1. січня. – Ч. 58. – С. 8–9. – С. 9.

¹⁶² Головний Заряд української радикальної партії // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 27. грудня. – Ч. 58. – С. 2.

¹⁶³ Марко Черемшина. Зведениця / Марко Черемшина // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1900. – 15. цвітня. – Ч. 8. – С. 61–63.

УДК 94(477.83/.86)«1890/1914»

© Микола Гуйванюк
(Чернівці)

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА
ІНТЕЛІГЕНЦІЯ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ
ПРОЦЕСАХ ГАЛІЧИНИ Й БУКОВИНИ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.:
ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЩОДЕННИКА «ДІЛО»
(1890 – 1914 рр.)**

У статті на основі всебічного аналізу часопису «Діло» (Львів) розкрито участь літературної інтелігенції в українському шкільництві та просвітніх інституціях Галичини й Буковини. Показано вплив літературних діячів на діяльність «Просвіти», «Руської бесіди», «НТШ» та інших українських товариств. Проаналізовано головні напрямки культурно-мистецької діяльності української літературної інтелігенції Галичини й Буковини, а також простежується її вплив на релігійне життя краю.

Ключові слова: газета «Діло», Галичина, Буковина, літературна інтелігенція, письменники, «Просвіта», «Руська бесіда», «НТШ».

М.Гуйванюк

**Українская литературная интеллигенция
в культурно-образовательных процессах
Галичины и Буковины конца ХІХ –
начала ХХ вв.: По материалам ежедневника
«Діло» (1890 – 1914 гг.)**

В статье на основе всестороннего анализа ежедневника «Діло» (Львов) раскрыто участие литературной интеллигенции в украинском образовании, а также просветительных учреждениях Галичины и Буковины. Показано влияние литературных деятелей на деятельность «Просвита», «Русской беседы», «НТШ» и других украинских обществ. Проанализированы основные направления культурно-художественной деятельности украинской литературной интеллигенции Галичины и Буковины, а также прослеживается ее влияние на религиозную жизнь края.

Ключевые слова: газета «Діло», Галичина, Буковина, литературная интеллигенция, писатели, «Просвіта», «Руська бесіда», «НТШ».

М.Нuyvanyuk

**Ukrainian Literary Intellectuals in the Cultural And
Educational Processes of Galicia and Bukovina
at Late ХІХ – Early ХХ Century: Based on Diary
«Dilo» (1890 – 1914)**

In this paper based on comprehensive analysis of the diary «Dilo» (Kiev) the author reveals part of the literary intelligentsia in Ukrainian schools and educational institutions in Galicia and Bukovina. The influence of literary figures in activity of «Prosvita», «Scientific Society Shevchenko» and other Ukrainian companies. There is an analysis of the main areas of cultural and artistic activity of Ukrainian literary intelligentsia in Galicia and Bukovina, its impact on the religious life of the region.

Keywords: diary «Dilo», Galicia, Bukovina, literary intellectuals, writers, «Prosvita», «Scientific Society Shevchenko».

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. характеризується активізацією громадського і культурного життя галицьких і буковинських українців. Населення краю хоча і обмежено, але користувалося демократичними правами, свободами. Мало вільну українську пресу, умови для розвитку української мови, літератури, освіти, науки. Галицькі і буковинські українці активно розвивали власні культурно-просвітні інституції. Було створено модерну українську літературу.

Цей період характерний і тим, що провід у суспільно-політичному та національно-культурному житті галицького і буковинського українства обіймають представники нової генерації інтелектуалів, фахова діяльність яких пов'язана з літерату-